

Diwygio Etholiad y Senedd Papur briffio

Tachwedd 2021

Senedd Cymru yw'r corff sy'n cael ei ethol yn ddemocrataidd i gynrychioli buddiannau Cymru a'i phobl. Mae'r Senedd, fel y'i gelwir, yn deddfu ar gyfer Cymru, yn cytuno ar drethi yng Nghymru, ac yn dwyn Llywodraeth Cymru i gyfrif.

Gallwch weld copi electronig o'r ddogfen hon ar wefan y Senedd:
ymchwil.senedd.cymru/

Gellir cael rhagor o gopïau o'r ddogfen hon mewn ffurfiau hygyrch, yn cynnwys Braille, print bras, fersiwn sain a chopïau caled gan:

Senedd Cymru
Tŷ Hywel
Bae Caerdydd
CF99 1SN

Ffôn: **0300 200 7270**
E-bost: **Gruffydd.Owen@senedd.cymru**
Twitter: **[@SeneddYmchwil](https://twitter.com/SeneddYmchwil)**
Ymchwil y Senedd: **ymchwil.senedd.cymru**

© Hawlfraint Comisiwn y Senedd Cymru 2021

Ceir atgynhychu testun y ddogfen hon am ddim mewn unrhyw fformat neu gyfrwng cyn belled ag y caiff ei atgynhychu'n gywir ac na chaiff ei ddefnyddio mewn cyd-destun camarweiniol na difriol. Rhaid cydnabod mai Comisiwn y Senedd Cymru sy'n berchen ar hawlfraint y deunydd a rhaid nodi teitl y ddogfen.

Diwygio Etholiadol y Senedd

Papur briffio

Tachwedd 2021

Awdur:
Gruffydd Owen

Cynnwys

1. Diwygio Etholiadol y Senedd: Cefndir	1
2. Panel Arbenigol ar Ddiwygio Etholiadol.....	2
Gwybodaeth gefndirol am waith y Panel Arbenigol.....	2
Beth wnaeth y Panel Arbenigol ei ystyried?	2
2.1. Beth oedd canfyddiadau'r Panel Arbenigol?.....	3
Capasiti'r Senedd.....	3
Ethol y Cynulliad	4
Mesurau i hyrwyddo amrywiaeth	6
Etholfraint y Cynulliad.....	7
2.2. Beth ddigwyddodd ar ôl i'r Panel Arbenigol gyflwyno ei adroddiad?.....	8
3. Y Pwyllgor ar Ddiwygio Etholiadol y Senedd	10
Gwybodaeth gefndirol am waith y Pwyllgor ar Ddiwygio Etholiadol y Senedd.....	10
Ymchwiliadau'r Pwyllgor	10
3.1. Beth ganfu'r Pwyllgor?.....	10
Capasiti'r Senedd.....	10
Ethol Senedd fwy amrywiol.....	12
Systemau a ffiniau etholiadol.....	14
Datblygu cynigion, deddfu ar gyfer a gweithredu diwygiadau etholiadol.....	16

---

4. Y Bleidlais Sengl Drosglwyddadwy 18

Beth yw'r Bleidlais Sengl Drosglwyddadwy? 18

Sut mae'r bleidlais yn gweithio gyda system y Bleidlais Sengl
Drosglwyddadwy? 18

Faint o bleidleisiau sy'n ofynnol i ethol ymgeisydd?.....19

Sut mae pleidleisiau'n cael eu cyfrif? 19

Mecanwaith trosglwyddo pleidleisiau a dyluniad papurau
pleidleisio 20

Y Bleidlais Sengl Drosglwyddadwy - Enghraifft weithiol.....21

1. Diwygio Etholiadol y Senedd: Cefndir

Sefydlodd y Senedd **Bwyllgor Diben Arbennig ar Ddiwygio'r Senedd** ar 6 Hydref 2021. Gofynnwyd i'r Pwyllgor wneud argymhellion erbyn 31 Mai 2022 ar gyfer cyfarwyddiadau polisi i lywio Bil Llywodraeth Cymru ar ddiwygio'r Senedd.

Mae'r gwaith o ddiwygio'r Senedd wedi bod yn mynd rhagddo am nifer o flynyddoedd. Yn 2018 gwnaeth y **Panel Arbenigol ar Ddiwygio Etholiadol y Cynulliad** ("Panel Arbenigol") **argymhellion** ynghylch maint y Senedd a sut y dylid ethol aelodau. Trafodwyd ei argymhellion yn ddiweddarach gan y **Pwyllgor ar Ddiwygio Etholiadol y Senedd** a gyflwynodd **adroddiad** ym mis Medi 2020.

Bydd y Pwyllgor Diben Arbennig nawr yn trafod y casgliadau y daethpwyd iddynt yn flaenorol gan y Pwyllgor ar Ddiwygio Etholiadol y Senedd fel rhan o'i **gylch gwaith**. Mae'r papur hwn yn cynnwys crynodeb o adroddiadau ac argymhellion y **Panel Arbenigol** a'r **Pwyllgor ar Ddiwygio Etholiadol y Senedd**. Mae hefyd yn edrych yn fanwl ar system etholiadol y Bleidlais Sengl Drosaglwyddadwy, a **argymhellwyd gan y Pwyllgor ar Ddiwygio Etholiadol y Senedd** fel y system a ffafrir ganddo i ethol Aelodau'r Senedd o'r etholiad yn 2026 ymlaen.

Yn ei **gyfarfod cyntaf ar 3 Tachwedd, cytunodd** y Pwyllgor Diben Arbennig i strwythuro ei waith ar sail tri chyfnod bras:

- Nodi meysydd lle mae tir cyffredin rhwng safbwyntiau polisi pleidiau gwleidyddol ar ddiwygio'r Senedd, neu'r posibilrwydd o sefydlu tir cyffredin;
- Casglu rhagor o wybodaeth yn ôl yr angen mewn perthynas â'r meysydd hynny o dir cyffredin i helpu'r Pwyllgor ddatblygu cyfarwyddiadau polisi; a
- Datblygu argymhellion ar gyfer cyfarwyddiadau polisi

2. Panel Arbenigol ar Ddiwygio Etholiadol

Gwybodaeth gefndirol am waith y Panel Arbenigol

Fe ystyriodd Comisiwn y Pedwerydd Cynulliad gapasiti'r Cynulliad (enw'r sefydliad ar y pryd). Cyhoeddodd **adroddiad** ym mis Ionawr 2015 a ddaeth i'r casgliad bod y Cynulliad, gyda 60 o Aelodau, yn wynebu gormod o bwysau ac nad oes ganddo ddigon o bwerau.

Ar yr adeg y cafod yr adroddiad ei gyhoeddi, nid oedd gan y Cynulliad gymhwysedd deddfwriaethol dros ei faint. Newidiodd hyn o dan **Ddeddf Cymru 2017** a oedd yn datganoli pwerau i'r Cynulliad mewn perthynas â'i faint a'i drefniadau etholiadol, ymysg pethau eraill.

Cyn i'r pwerau newydd gael eu cyflwyno, **cyhoeddodd** Comisiwn y Pumed Cynulliad ym mis Tachwedd 2016 y byddai'n bwrw ymlaen â gwaith i fynd i'r afael â chapasiti'r Cynulliad. Arweiniodd hyn at **sefydlu'r** Panel Arbenigol ar Ddiwygio Etholiadol y Cynulliad (y "**Panel Arbenigol**") ym mis Chwefror 2017.

Beth wnaeth y Panel Arbenigol ei ystyried?

Cylch gwaith y Panel Arbenigol oedd:

- Adolygu'r dystiolaeth a'r ymchwil bresennol sy'n ymwneud â maint a threfniadau etholiadol y Cynulliad Cenedlaethol, a'u hategu os oes angen;
- Gan ddefnyddio'r sylfaen dystiolaeth honno, ac er mwyn llywio'r gwaith o baratoi unrhyw ddeddfwriaeth angenrheidiol, gwneud argymhellion i Gomisiwn y Cynulliad ynglŷn â sawl Aelod ddylai fod gan y Cynulliad Cenedlaethol, y system etholiadol y dylid ei defnyddio i ethol ei Aelodau, a'r oedran pleidleisio isaf ar gyfer etholiadau'r Cynulliad Cenedlaethol.

Ystyriodd y Panel Arbenigol dri phwnc sylweddol, sy'n cael eu trafod yn fanylach isod:

- Capasiti'r Cynulliad (**Rhan 2** o'i adroddiad);
- Ethol y Cynulliad (**Rhan 3** o'i adroddiad); ac
- Etholfraint y Cynulliad (**Rhan 4** o'i adroddiad).

2.1. Beth oedd canfyddiadau'r Panel Arbenigol?

Capasiti'r Senedd

Yn ôl adroddiad y Panel Arbenigol, “nid oes yr un fformiwla awdurdodol y cytunwyd arni i asesu'r maint gorau ar gyfer deddfwrfa” ac mae ei gasgliadau felly “yn seiliedig ar ddadansoddiad cytbwys o amrywiaeth o ffactorau gwahanol”.

Mae pennod 4 o'r adroddiad yn archwilio rôl newidiol y Cynulliad a'i bwerau ers ei sefydlu, megis symud i fodel datganoli 'pwerau a gadwyd', datganoli trethi, a Brexit. Ar y sail hon, daeth i'r casgliad mai'r **maint priodol ar gyfer y Cynulliad oedd rhwng 80 a 90 o Aelodau ac y byddai hyn yn cynnig “manteision gwerthfawr i gapasiti'r sefydliad a manteision cyfatebol i bobl Cymru hefyd”**. Argymhellodd y Panel Arbenigol:

Argymhelliad 1 (tudalen 28)

Dylid cynyddu maint y Cynulliad i 80 Aelod fan lleiaf, ac yn ddelfrydol i 90 Aelod [...]

Er i'r Panel ganfod y byddai cynnydd i 80 o Aelodau 'yn sicr yn cryfhau'r sefydliad', canfu fod y **manteision yn fwy tuag at y “pegwn uchaf” o 90 o Aelodau**, ac y byddai hyn hefyd yn lleihau'r risg o orfod ailedrych ar y cwestiwn o gapasiti yn dyfodol hyd y gellir rhagweld. Nid oedd y Panel Arbenigol wedi'i ddarbwylllo y byddai'r manteision o gael mwy na 90 o Aelodau o reidrwydd yn gwrthwbyso'r cynnydd mewn costau o ganlyniad i hynny.

Amcangyfrifwyd mai'r costau blynyddol rheolaidd ychwanegol o gael 20 neu 30 Aelod ychwanegol fyddai £6.6m a £9.6m, yn y drefn honno. At hynny, mae'r adroddiad yn cydnabod y byddai costau untro hefyd yn gysylltiedig â chynnydd mewn Aelodau, megis addasiadau i'r Siambr a swyddfeydd. Amcangyfrifwyd mai £2.4m fyddai'r costau hyn ar gyfer 20 o Aelodau ychwanegol, a £3.3m ar gyfer 30 o Aelodau ychwanegol. Yn hyn o beth, argymhellodd y Panel Arbenigol:

Argymhelliad 2 (tudalen 31)

Dylai'r Bwrdd Taliadau a Chomisiwn y Cynulliad ystyried sut [y gellid newid y trefniadau i sicrhau] bod y gost o weithredu ein hargymhellion yn cael ei chadw i'r lleiafswm posibl;

Mae Pennod 5 o'r adroddiad yn archwilio dulliau o gynyddu neu ehangu capasiti'r Cynulliad heb gynyddu nifer yr Aelodau, megis newid arferion gwaith, strwythur wythnos waith y Cynulliad a nifer yr wythnosau pan fydd y Cynulliad yn cwrdd. Daw'r Panel Arbenigol i'r casgliad:

[...] nid oes yr un o'r dulliau hyn yn mynd i'r afael â'r cyfyngiad sydd wrth wraidd y mater: sef y cyfyngiad difrifol o ran yr amser sydd gan 60 Aelod Cynulliad i ymgymryd ag ystod gyflawn eu cyfrifoldebau.

Mae Pennod 6 o'r adroddiad yn ystyried y rôl sy'n cael ei chyflawni gan yr Aelodau. Nodir bod Aelodau'n dweud yn gyson eu bod yn gweithio oriau hir a bod gan lawer ohonynt amseroedd teithio hir, neu eu bod i ffwrdd o'u cartref am y rhan fwyaf o'r wythnos. Mae'n canfod bod y ffactorau hyn yn creu rhwystr i rai pobl a allai fel arall sefyll mewn etholiad, a bod hynny yn ei dro yn "cael effaith ar amrywiaeth y gynrychiolaeth yn y Cynulliad".

Mae Pennod 8 o'r adroddiad yn archwilio'r cyfyngiadau penodol o ran capasiti sy'n wynebu system bwyllgorau'r Cynulliad. Mae'n dod i'r casgliad bod **y Cynulliad yn rhy fach i gyflawni ei gyfrifoldebau craffu'n effeithiol** ac y gallai **cynyddu maint y Cynulliad "wella ansawdd y gwaith craffu yn ddi-os"**. Fodd bynnag, mae'n nodi y bydd "y graddau y caiff hyn ei wireddu yn dibynnu ar sut y caiff yr adnoddau ychwanegol eu defnyddio". Mae hyn yn sail i Argymhelliad 3:

Argymhelliad 3 (tudalen 89)

Rhaid i'r Cynulliad ffrwyno'i hun yn y ffordd y mae'n gwneud defnydd o unrhyw gynnydd ym maint y sefydliad [...] i sicrhau bod y manteision posibl ar gyfer ansawdd a swm y gwaith craffu yn cael eu gwireddu a bod costau ychwanegol yn cael eu cadw i'r lleiafswm eithaf.

Ethol y Cynulliad

Gofynnwyd i'r Panel Arbenigol wneud argymhellion ar gyfer y system etholiadol y dylid ei defnyddio i ethol y Cynulliad.

Argymhelliad 4 (tudalen 102) (Wedi'i ail-eirio er eglurder)

Dylai'r Cynulliad gael ei ethol ar sail system Pleidlais Sengl Drosglwyddadwy os caiff ein hargymhellion ar ymyriadau deddfwriaethol i gefnogi ac annog amrywiaeth o ran cynrychiolaeth eu gweithredu.

Dylai'r Cynulliad gael ei ethol ar **sail system etholiadol Rhestr Hyblyg** os na chaiff yr argymhellion hyn eu gweithredu.

Er mwyn asesu addasrwydd y gwahanol systemau etholiadol, nododd y Panel Arbenigol ddeg egwyddor ar gyfer gwerthuso gwahanol opsiynau:

Atebolrwydd ac effeithiolrwydd y Llywodraeth	Annog llywodraeth effeithiol, atebol a sefydlog, boed ganddi fwyafrif neu glymblaid.
Cyfranoldeb	Creu system gyfartal neu, yn ddelfrydol, system fwy cyfrannol na'r un bresennol.
Atebolrwydd Aelodau	System i sicrhau bod yr holl Aelodau yn amlwg atebol i'r etholwyr.
Statws cyfwerth	Sicrhau bod gan yr holl Aelodau fandad lled gyfartal, cyn belled ag y bo modd.
Amrywiaeth	System i annog a chefnogi ethol cynrychiolwyr sy'n adlewyrchu'r boblogaeth yn fras.
Rhoi dewis i bleidleiswyr	Lle bo'n briodol, system sy'n caniatáu i bleidleiswyr ddethol neu ddangos eu dewis o ran ymgeiswyr unigol.
Mandadau cyfwerth	System i sicrhau bod gan bleidleisiau tua'r un gwerth.
Ffiniau	System sy'n seiliedig ar ardaloedd daearyddol wedi'u diffinio'n glir, sy'n golygu rhywbeth i bobl.
Symrlrwydd	System ddealladwy a syml i bleidleiswyr.
Cynaliadwyedd a'r gallu i addasu	System y gellir ei haddasu i dueddiadau gwleidyddol, demograffig a deddfwriaethol sy'n newid.

Yn erbyn yr egwyddorion hyn, **nododd y Panel Arbenigol dair system etholiadol a allai fod yn addas:**

- **Yr opsiwn a ffefrir:** Pleidlais Sengl Drosglwyddadwy
  - Mae Adran 3 o'r briff hwn yn edrych yn fanwl ar system y Bleidlais Sengl Drosglwyddadwy, gan gynnwys y model penodol a argymhellir gan y Panel Arbenigol.
- **Dewis Amgen Dilys:** Rhestr Hyblyg
  - Roedd y Panel Arbenigol o'r farn bod system etholiadol y Rhestr Hyblyg yn ddewis arall dilys yn lle system y Bleidlais Sengl Drosglwyddadwy pe na bai ei argymhellion ar gyfer cwota o ran rhywiau yn cael eu gweithredu.
  - Cafodd system Gynrychiolaeth Gyfrannol ar sail Rhestr Hyblyg ei ddiystyru i raddau helaeth gan y Pwyllgor ar Ddiwygio Etholiadol y Senedd. Mae paragraff 74 o **adroddiad** y Pwyllgor yn datgan mai ychydig iawn o gyfranwyr i'w ymchwiliad sy'n canolbwyntio ar Restr Hyblyg, a thynnodd sylw at y ffaith "nad oedd yn cynnig dewis i bleidleiswyr i'r un graddau â'r Bleidlais Sengl Drosglwyddadwy".
- **Opsiwn y Status Quo:** Cynrychiolaeth Gyfrannol Aelodau Cymysg
  - Mae'r Senedd yn cael ei hethol o dan y model Cynrychiolaeth Gyfrannol Aelodau Cymysg ar hyn o bryd.
  - Er bod y system yn bodloni egwyddorion y Panel Arbenigol yn dechnegol, nid oedd y Panel o blaid y system oherwydd yn absenoldeb arolwg llawn o ffiniau, roedd o reidrwydd yn cyfyngu ar nifer yr Aelodau y gellid eu hethol i 80.

Mesurau i hyrwyddo amrywiaeth

Fel rhan o'i waith, ystyriodd y Panel Arbenigol sut y gallai ei gynigion ar gyfer systemau etholiadol gefnogi ac annog ethol deddfwrfa amrywiol.

Roedd y Panel yn "canolbwyntio'n bennaf ar ffyrdd o gefnogi ac annog cynrychiolaeth gytbwys ar sail rhywedd". Yn benodol, ystyriodd yr adroddiad y defnydd o gwtâu rhywedd mewn seneddau, a chanfu fod "cefnogaeth ryngwladol" i'r defnydd ohonynt.

Er bod y Panel yn cydnabod bod gan y Cynulliad (ar y pryd) "enw da yn rhyngwladol sydd wedi'i hen sefydlu am hybu cydraddoldeb rhywiol", canfu fod yr enw da hwn yn "fregus" a bod "diwygio system etholiadol y Cynulliad yn gyfle i ymgorffori cydraddoldeb i fywyd gwleidyddol Cymru a'i sefydliadau cenedlaethol yn y dyfodol".

Argymhellodd y Panel Arbenigol y dylid integreiddio cwotâu rhywedd rhagnodol i system etholiadol y Cynulliad. Dywedodd hefyd y dylai cwotâu o'r fath, cyn belled ag y bo modd, gynnwys targedau gyda chosbau a chymhellion wedi eu hymgorffori. Daw'r Panel i'r casgliad bod modd i'r Cynulliad ddeddfu mewn ffordd sy'n annog cynrychiolaeth gytbwys o ran y rhywiau, ond mae'n cydnabod bod "cyfyngiadau sylweddol ar ei gymhwysedd".

O ran y Bleidlais Sengl Drosglwyddadwy, cynigiodd y Panel gwtâu rhywedd deddfwriaethol i sicrhau bod o leiaf 50 y cant o'r ymgeiswyr sy'n sefyll ym mhob etholaeth yn fenywod a bod 50 y cant yn ddynion. O ran dewis ymgeiswyr, mae'r Panel hefyd yn:

[...] disgwyl i bleidiau gwleidyddol roi sylw dyledus i gydbwysedd rhwng y rhywiau ymhlith eu hymgeiswyr ledled Cymru, ac i nodweddion gwarchoddedig eraill [...].

Fel rhan o Argymhelliad 10, mae'r Panel yn cynnig, os na roddir cwota rhywedd ar waith, naill ai oherwydd diffyg ewyllys wleidyddol neu resymau cymhwysedd:

[...] bod disgwyl i'r pleidiau gwleidyddol fynd ati i sicrhau bod eu prosesau o ddethol ymgeiswyr yn cefnogi ac yn annog senedd i Gymru sy'n gytbwys o ran y rhywiau. Dylai hyn gynnwys bod y pleidiau yn mynd ati o'u gwirfodd i fabwysiadu'r cwotâu a amlinellwyd gennym.

Ar wahân i gwtâu rhywedd, ystyriodd y Panel Arbenigol fesurau pellach i ymgorffori 'gweithio mewn modd sy'n ystyriol o deuluoedd' yn ethos y Cynulliad. I'r perwyl hwn, argymhellodd y Panel:

Argymhelliad 11 (tudalen 127)

Dylid newid y gyfraith etholiadol a gweithdrefnau'r Cynulliad [...] er mwyn i ymgeiswyr allu sefyll i'w hethol ar sail trefniadau rhannu swyddi tryloyw [...].

Fel rhan o Argymhelliad 11, mae'r Panel yn nodi, mewn perthynas â rhannu swyddi, y dylid sefydlu egwyddor greiddiol bod partneriaid yn cael eu trin fel pe baent yn un person, ac na ddylai'r trefniadau "achosi unrhyw gostau ychwanegol sy'n uwch na chostau un Aelod Cynulliad".

Etholfraint y Cynulliad

Gofynnwyd i'r Panel Arbenigol ystyried yr oedran pleidleisio isaf ar gyfer etholiadau'r Cynulliad, a gwneud argymhellion i'r perwyl hwn.

Argymhellodd y dylid gostwng yr oedran pleidleisio isaf i 16, ac y dylai hyn ddod i rym yn etholiad 2021. Rhoddwyd yr argymhelliad hwn ar waith o dan **Ddeddf Senedd ac Etholiadau (Cymru) 2020** ac roedd ar waith ar gyfer etholiad cyffredinol y Senedd yn 2021.

2.2. Beth ddigwyddodd ar ôl i'r Panel Arbenigol gyflwyno ei adroddiad?

Ymgynghorodd Comisiwn y Cynulliad (ei enw ar y pryd) ar argymhellion y Panel Arbenigol ar ddechrau 2018.

O "ystyried faint o **gonsensws gwleidyddol** oedd ar y pryd", penderfynodd y Comisiwn ddilyn **rhaglen ddiwygio ddeddfwriaethol â dwy ran**.

Ym mis Hydref 2018, ceisiodd y Comisiwn gymeradwyaeth y Cynulliad i gyflwyno'r **cam cyntaf** o'i raglen ddeddfwriaethol, sef Bil i:

- ostwng yr oedran pleidleisio isaf ar gyfer etholiadau'r Cynulliad i 16;
- newid enw'r Cynulliad i Senedd Cymru/Welsh Parliament; a
- gwneud newidiadau eraill, gan gynnwys rhoi eglurder ynghylch y fframwaith anghymhwys.

Cafodd **Bil Senedd ac Etholiadau (Cymru)** ei gyflwyno wedi hynny ym mis Chwefror 2019, a **daeth yn gyfraith** ym mis Ionawr 2020.

Roedd Comisiwn y Senedd **wedi bwriadu** mai ail gam ei raglen ddiwygio fyddai deddfwriaeth i gynyddu nifer yr Aelodau a gwneud diwygiadau canlyniadol i'r system etholiadol.

Fodd bynnag, ym mis Mehefin 2019, daeth y Comisiwn i'r casgliad, er ei fod yn hyderus bod "yr achos o blaid cynyddu'r nifer o Aelodau wedi ei ddadlau'n llwyddiannus", nad oedd consensws gwleidyddol eto ar y system etholiadol ac, felly, nad oedd yn bosibl deddfu ar gyfnod dau o ddiwygio'r Senedd yn ystod y Bumed Senedd.

Ym mis Gorffennaf 2019, cynhaliodd y Senedd ddadl ar **gynnig** Plaid Cymru ar ddiwygio'r Senedd a oedd yn galw am gynyddu nifer yr Aelodau o'r Senedd ac i'r Aelodau gael eu hethol drwy Bleidlais Sengl Drosglwyddadwy i ddod i rym o 2021. Yn dilyn y ddadl, penderfynodd y Senedd drwy fwyafrif i wneud y canlynol:

- Nodi adroddiad y Panel Arbenigol;
- Cytuno bod angen cynnydd yn nifer yr Aelodau; a
- Galw am ragor o waith trawsbleidiol i fwrw ymlaen â'r materion hyn.

3. Y Pwyllgor ar Ddiwygio Etholiadol y Senedd

Gwybodaeth gefndirol am waith y Pwyllgor ar Ddiwygio Etholiadol y Senedd

---

Yn dilyn yr alwad am waith trawsbleidiol pellach ar argymhellion y Panel Arbenigol, cyflwynodd y Llywydd **gynnig** i sefydlu Pwyllgor ar Ddiwygio Etholiadol y Cynulliad a **gytunwyd** yn y Cyfarfod Llawn ar 18 Medi. Yn dilyn hynny, newidiodd enw'r Pwyllgor i'r Pwyllgor ar Ddiwygio Etholiadol y Senedd (y "Pwyllgor").

Ffurfiwyd y Pwyllgor i archwilio argymhellion y Panel Arbenigol. Etholodd y Senedd **gadeirydd Llafur** ac aelodau o'r **Blaid Lafur, Plaid Cymru a Phlaid Brexit**. Ni chyflwynodd y grŵp Ceidwadol aelod, a **gadawodd** yr aelod o Blaid Brexit y pwyllgor ym mis Mehefin 2020.

Pennodd y Pwyllgor **amcanion** i'w hun i:

- gydgrynhoi'r sylfaen dystiolaeth bresennol ac ychwanegu ati;
- hysbysu'r cyhoedd ac ymgysylltu â nhw; ac
- amlinellu trywydd ar gyfer diwygio, a hynny er mwyn llywio ystyriaeth y pleidiau gwleidyddol o'u safbwyntiau polisi a'u maniffestos ar gyfer etholiad y Senedd yn 2021.

Ymchwiliadau'r Pwyllgor

Cynhaliodd y Pwyllgor dri ymchwiliad:

- **Capasiti'r Senedd;**
- **Ethol Senedd fwy amrywiol;** a
- **Systemau a ffiniau etholiadol**

Cyhoeddodd y Pwyllgor **adroddiad** ar bob un o'r tri ymchwiliad ym mis Medi 2020. Mae ei brif ganfyddiadau wedi'u crynhoi isod.

3.1. Beth ganfu'r Pwyllgor?

Capasiti'r Senedd

Cytunodd y Pwyllgor â'r Panel Arbenigol y dylid cynyddu maint y Senedd gan argymhell:

Gan gydnabod y byddai goblygiadau ariannol i gynnydd mewn maint, mae'r adroddiad yn nodi nad ar chwarae bach y daeth y Pwyllgor i'r casgliad hwn.

Argymhelliad 1 (tudalen 38)

Dylid cyflwyno deddfwriaeth ar ddechrau'r Chweched Senedd i gynyddu maint y Senedd i fod rhwng 80 a 90 Aelod, gan ddod i rym o etholiad 2026 ymlaen.

Mae'r Pwyllgor hefyd yn **cytuno mewn egwyddor â'r Panel Arbenigol y dylai'r Senedd gael 80-90 o Aelodau**, ond mae'n nodi y bydd "angen i benderfyniadau ar faint penodol y Senedd gael eu llywio gan benderfyniadau ar y system etholiadol benodol a'r modelau ffiniau y gellir dod i gonsensws gwleidyddol yn eu cylch".

Mae adroddiad y Pwyllgor yn nodi bod y rhan fwyaf o'r dystiolaeth a glywodd wedi "mynegi pryder ynghylch a oes gan Senedd â 60 Aelod ddigon o gapasiti i gyflawni ei chyfrifoldebau'n effeithiol". Clywodd y Pwyllgor dystiolaeth yn gwrthwynebu cynnydd yn nifer yr Aelodau, ond noda fod hyn yn gyffredinol "oherwydd pryderon ynghylch costau posibl, yn hytrach na dadleuon bod nifer bresennol yr Aelodau'n briodol".

Er bod yr adroddiad yn canfod bod rhai manteision o gael deddfwrfa fach ac ystwyth, noda fod y manteision hyn yn cael eu:

gwrthbwyso gan y risgiau y mae diffyg capasiti'r Senedd yn eu peri i gyflawni ei rolau craffu, ymgysylltu a chynrychioli'n effeithiol a, thrwy hynny, weithredu democratiaeth gynrychiadol yn briodol yng Nghymru.

Ystyriodd y Pwyllgor fesurau i gynyddu capasiti'r 60 o Aelodau presennol, ond ni chafodd ei ddarbwyll y gallai mesurau o'r fath "ymdrin yn ddigonol â'r heriau capasiti sy'n wynebu'r sefydliad yn y tymor hwy". Nodir hefyd y byddai'r sefyllfa'n gwaethygu pe bai materion pwnc fel cyfiawnder yn cael eu datganoli i Gymru. Fodd bynnag, gan na ellir newid maint y Senedd cyn etholiad 2026, mae'r Pwyllgor yn argymhell:

Argymhelliad 2 (tudalen 40)

Dylai Comisiwn y Senedd a'r Pwyllgor Busnes [...] nodi a gweithredu newidiadau dros dro neu barhaol i ffyrdd o weithio, strwythurau neu weithdrefnau gyda'r bwriad o leddfu'r pwysau capasiti difrifol y bydd Chweched Senedd â 60 Aelod yn eu hwynebu.

Ethol Senedd fwy amrywiol

Archwiliodd y Pwyllgor ymyriadau a argymhellir gan y Panel Arbenigol a rhanddeiliaid eraill a allai fod yn anogaeth i ethol Senedd fwy amrywiol.

Argymhelliad 9 (tudalen 103)

[D]ylai Llywodraeth Cymru wneud sylwadau i Lywodraeth y DU ar gyfer **cychwyn adran 106 o Ddeddf Cydraddoldeb 2010** mewn perthynas ag etholiadau yng Nghymru.

Ar hyn o bryd nid oes gofyniad i gasglu na chyhoeddi gwybodaeth am amrywiaeth yr ymgeiswyr ar gyfer etholiadau'r Senedd, er y gallai pleidiau wneud hynny o'u gwirfodd. Byddai adran 106 o Ddeddf Cydraddoldeb 2010, pe bai'n cael ei chychwyn, yn gwneud hwn yn ofyniad cyfreithiol.

Mae adroddiad y Pwyllgor yn nodi bod "tryloywder yn sbarduno newid" ac yn galw am gychwyn a.106 neu, fel arall, i bleidiau gwleidyddol gasglu data, gwneud y data'n ddienw, a chyhoeddi data am amrywiaeth eu hymgeiswyr (Argymhelliad 10).

Argymhelliad 11 (tudalen 111)

Dylid sefydlu gweithgor trawsbleidiol ar ddechrau'r Chweched Senedd i drafod yn fanwl y **dichonoldeb o ethol ar sail rhannu swyddi** a/neu rannu swyddi gweithredol yn Llywodraeth Cymru neu swyddi eraill y Senedd fel y Llywydd, Comisiynwyr, cadeiryddion pwyllgorau, neu reolwyr busnes.]

Cafodd y Pwyllgor ei "ddarbwylllo gan y dystiolaeth" y gallai "rhannu swyddi helpu i ddileu rhwystrau a allai, fel arall, atal rhai pobl rhag sefyll etholiad neu wasanaethu fel Aelod o'r Senedd".

Er iddo ganfod bod y drefn o rannu swyddi mewn llawer o broffesiynau a rolau gwleidyddol gweithredol yn dechrau dod yn fwy cyffredin, roedd yn cydnabod y byddai etholiad ar sail rhannu swyddi'n beth newydd. Fodd bynnag, nid oedd y Pwyllgor yn credu bod trefn rhannu swyddi yn broblem anorchfygol ac awgrymodd y dylid ystyried treialu trefn rhannu swyddi ar sail cynlluniau peilot.

Argymhelliad 13 (tudalen 118)

[...] **y dylai Llywodraeth Cymru sefydlu, fel mater o flaenoriaeth, gronfa mynediad at swydd etholedig i gynorthwyo pobl ag anableddau i sefyll etholiad**, ac y dylid ystyried hefyd estyn y cymhwysedd i gael cyllid i grwpiau eraill sydd heb gynrychiolaeth ddigonol.

Ystyriodd y Pwyllgor y rhwystrau ariannol wrth sefyll yn etholiadau'r Senedd. Fel argymhellodd sefydlu cronfa mynediad i swydd etholedig. Galwodd y Pwyllgor hefyd ar Lywodraeth Cymru a'r Comisiwn Etholiadol i ystyried a ddylai ambell wariant sy'n gysylltiedig ag anabledd gael ei eithrio o derfynau gwariant ymgyrchoedd etholiadol (Argymhelliad 14).

Yn ogystal â phobl anabl, roedd y Pwyllgor yn cydnabod y gall grwpiau eraill sydd heb gynrychiolaeth ddigonol hefyd "wynebu rhwystrau ariannol sylweddol" a allai eu hatal rhag sefyll etholiad, gan gynnwys pobl â chyfrifoldebau gofal plant neu gyfrifoldebau gofalu eraill.

Mae adroddiad y Pwyllgor yn galw ar Lywodraeth Cymru i gyflwyno is-ddeddfwriaeth i eithrio treuliau sy'n ymwneud â chostau gofal plant ymgeisydd neu gyfrifoldebau gofalu eraill o derfynau gwariant ymgyrch etholiadol (Argymhelliad 15).

Argymhelliad 20 (tudalen 134)

Wrth ddod i benderfyniad ynghylch a ddylid cynnwys **cwotâu rhywedd** deddfwriaethol ar gyfer ymgeiswyr mewn cynigion diwygio, dylai'r Aelod sy'n gyfrifol am unrhyw ddeddfwriaeth i ddiwygio'r Senedd **ystyried i ba raddau y byddai darpariaethau o'r fath o fewn cymhwysedd deddfwriaethol y Senedd** [...].

Argymhelliad 21

Dylai pwyllgor perthnasol y Chweched Senedd **wneud rhagor o waith ar gwtâu amrywiaeth mewn perthynas â nodweddion heblaw rhywedd i lywio penderfyniadau ynghylch a fyddai cwtâu o'r fath yn ddulliau priodol o annog Senedd fwy amrywiol i gael ei hethol.** [...]

Mae'r Pwyllgor yn nodi yn ei adroddiad:

Yn anffodus, mae effaith pandemig COVID-19 ar ein rhaglen waith ac, yn ddiweddarach, ar benderfyniad grŵp Plaid Brexit i adael y Pwyllgor, wedi cwtdogi ar faint rydym wedi gallu casglu tystiolaeth neu ddod i gasgliadau pendant [o ran cwtâu amrywiaeth].

Er y darbwyllyd y Pwyllgor "gan y dystiolaeth glir a chymhellol y gall cwtâu rhywedd [...] wella amrywiaeth yr ymgeiswyr". Dywedodd nad oedd wedi:

gallu casglu digon o dystiolaeth i ddod i farn bendant ynghylch a fyddai cwtâu amrywiaeth yn ddull priodol o sicrhau mwy o amrywiaeth yn y Senedd.

Mae adroddiad y Pwyllgor yn cydnabod bod "cymhwysedd deddfwriaethol y Senedd, fel y mae ar hyn o bryd, yn cyfyngu ar y posibilrwydd i gynigion deddfwriaethol gynnwys mesurau gorfodol i annog ethol Senedd fwy amrywiol".

Yn benodol, cafodd y Pwyllgor gyngor cyfreithiol y byddai darpariaethau mewn perthynas â deddfu ar gyfer rhannu swyddi gan Aelodau etholedig, cwtâu amrywiaeth, a'i gwneud yn orfodol cyhoeddi data am amrywiaeth ymgeiswyr, yn debygol o ymwneud â'r materion a gedwir yn ôl o dan Ddeddf Llywodraeth Cymru 2006 o ran ariannu pleidiau gwleidyddol a'u haelodau a'u swyddogion, a chyfle cyfartal.

Argymhelliad 4 (tudalen 55)

Dylid cyflwyno deddfwriaeth ar ddechrau'r Chweched Senedd i **ddarparu bod Aelodau o'r Senedd yn cael eu hethol drwy system etholiadol y Bleidlais Sengl Drosglwyddadwy** o'r etholiad yn 2026 ymlaen.

Systemau a ffiniau etholiadol

Ar ôl ystyried rhinweddau'r tri opsiwn a gynigiwyd gan y Panel Arbenigol ar gyfer y system etholiadol, **cytunodd y Pwyllgor y dylai Aelodau'r Senedd gael eu**

---

hethol drwy system y Bleidlais Sengl Drosglwyddadwy. Esbonnir system y Bleidlais Sengl Drosglwyddadwy yn fanwl yn Adran 3 o'r briff hwn.

Fel egwyddorion arweiniol, mae'r Pwyllgor yn nodi y dylai unrhyw system fod yn syml i bleidleiswyr fwrw eu pleidleisiau, dylai pleidleiswyr allu "mynegi dewisiadau rhwng ymgeiswyr a enwir" a dylai'r pleidleisiau arwain at ganlyniadau cyfrannol yn gyffredinol.

Mewn perthynas â dyluniad system y Bleidlais Sengl Drosglwyddadwy ar gyfer etholiadau'r Senedd, mae adroddiad y Pwyllgor yn nodi:

Mae pandemig COVID-19 a phenderfyniad grŵp Plaid Brexit i dynnu'n ôl o'n gwaith wedi **cyfyngu ar y graddau rydym wedi gallu trafod dyluniad manwl y Bleidlais Sengl Drosglwyddadwy i'w ddefnyddio yn etholiadau'r Senedd.** [Pwyslais Ymchwil y Senedd]

Fodd bynnag, mae'r adroddiad yn nodi **dau fater allweddol** a ddeilliodd o'r dystiolaeth a glywodd y Pwyllgor: **y fethodoleg ar gyfer trosglwyddo pleidlais a dyluniad a threfniadaeth papurau pleidleisio**, sy'n cael eu trafod ymhellach yn Adran 3 o'r briff hwn.

Argymhelliad 8 (tudalen 82)

[...] dylid cyflwyno deddfwriaeth ar ddechrau'r Chweched Senedd i sefydlu trefniadau adolygu ar gyfer ffiniau etholiadol y Senedd.

Mae adroddiad y Pwyllgor yn nodi bod pandemig Covid-19 wedi ei atal rhag bwrw ymlaen â'i waith yn archwilio trefniadau'r adolygiad o ffiniau etholiadol ac nad oedd o ganlyniad wedi dod i gasgliadau pendant ar y mater.

Yn ôl adroddiad y Pwyllgor, **ar hyn o bryd, nid oes darpariaethau na mecanweithiau deddfwriaethol ar waith i adolygu ffiniau'r Senedd na dosrannu seddau** i etholaethau a rhanbarthau'r Senedd. Roedd y "rhan fwyaf o'r dystiolaeth" a glywyd gan y Pwyllgor "yn cefnogi sefydlu trefniadau ar gyfer adolygu ffiniau'r Senedd".

Gwelodd y Pwyllgor "ei fod yn anghyson ac yn anghynaliadwy" nad oes mecanwaith deddfwriaethol ar waith ar gyfer adolygu ffiniau'r Senedd. Ar y sail hon, argymhellodd y dylid cyflwyno cynigion deddfwriaethol i sefydlu trefniadau adolygu ac mai corff adolygu ffiniau annibynnol ddylai fod yn gyfrifol am adolygiad o'r fath.

Fodd bynnag, roedd y Pwyllgor yn cydnabod bod angen gwneud rhagor o waith i benderfynu ar fanylion y dyluniad, y fethodoleg a'r paramedrau a fyddai'n gymwys i unrhyw drefniadau adolygu ffiniau yn y dyfodol. Er enghraifft, ni ddaeth y Pwyllgor i gasgliad cadarn ynghylch a ddylid cysoni ffiniau etholiadol y Senedd â'r rhai a ddefnyddir ar gyfer etholiadau San Steffan neu awdurdodau lleol.

Datblygu cynigion, deddfu ar gyfer a gweithredu diwygiadau etholiadol.

Canfu'r Pwyllgor **na fyddai gweithredoedd anneddfwriaethol ar eu pen eu hunain yn ddigonol i “fynd i'r afael yn llawn â'r bwloch capasiti y mae'r [Senedd] yn ei wynebu”**. Fodd bynnag, mae'r adroddiad yn cydnabod y bydd unrhyw gynigion diwygio deddfwriaethol yn gofyn am “[g]onsensws gwleidyddol digon eang ar draws y Senedd i sicrhau bod uwchfwyafrif o 40 Aelod” (sy'n ofynnol yn ôl y gyfraith i roi'r newidiadau etholiadol arfaethedig ar waith).

O ran capasiti'r Senedd, roedd y Pwyllgor wedi bwriadu cynnal cynulliad dinasyddion i “fesur barn wybodus y cyhoedd” ar y mater, ond cafodd hyn ei atal gan Covid-19. Yn hytrach, mae'r Pwyllgor yn argymhell y dylai Llywodraeth Cymru, Comisiwn y Senedd neu'r Aelod sy'n gyfrifol am ddeddfwriaeth diwygio'r Senedd gomisiynu cynulliad dinasyddion o'r fath (Argymhelliad 28).

Mae'r adroddiad yn nodi y bydd angen deddfwriaeth sylfaenol i wneud unrhyw newidiadau i nifer yr Aelodau o'r Senedd a sut y cânt eu hethol. Er mwyn sicrhau bod newidiadau o'r fath yn weithredol erbyn etholiad cyffredinol y Senedd yn 2026, mae'n argymhell:

Argymhelliad 29 (tudalen 175)

Ddechrau'r Chweched Senedd [...] rhaid cael consensws ar y cynigion diwygio a phenderfynu a fydd y ddeddfwriaeth yn cael ei harwain gan Lywodraeth Cymru, Comisiwn y Senedd neu un o bwyllgorau'r Senedd.

Yn benodol, mae'r adroddiad yn nodi bod **rhaid gwneud penderfyniadau ar fyrder yn dilyn etholiad cyffredinol y Senedd** ar 6 Mai 2021, yn enwedig ar:

- nifer yr aelodau;
- sut y dylid eu hethol;
- materion yn ymwneud ag adolygiadau ffiniau; ac
- unrhyw fesurau deddfwriaethol i annog ethol Senedd fwy amrywiol.

Nid oedd y Pwyllgor o'r farn ei bod yn briodol i Aelod unigol a ddewiswyd mewn balot Senedd gyflwyno cynigion diwygio. Fel arall, os bydd y ddeddfwriaeth yn cael ei chyflwyno gan Gomisiwn y Senedd neu bwyllgor Senedd penodol, mae'r adroddiad yn argymhell:

Argymhelliad 30 (tudalen 175)

[...] dylai Llywodraeth Cymru, serch hynny, fel rhanddeiliad allweddol sydd â'r cyfrifoldeb am y fframwaith statudol presennol a'r adnoddau ar gyfer etholiadau'r Senedd, weithio'n agos gyda'r Aelod sy'n gyfrifol.

4. Y Bleidlais Sengl Drosglwyddadwy

Beth yw'r Bleidlais Sengl Drosglwyddadwy?

System etholiadol yw'r Bleidlais Sengl Drosglwyddadwy sy'n fath o 'gynrychiolaeth gyfrannol'.

Mae **cynrychiolaeth gyfrannol** yn disgrifio system etholiadol sy'n dosbarthu'r seddi'n ôl cyfran yr holl bleidleisiau a gaiff eu bwrw dros bob plaid. Mae hyn mewn cyferbyniad i'r system Cyntaf i'r Felin a ddefnyddir ar gyfer etholiadau Seneddol y DU pan etholir yr ymgeisydd sydd â'r nifer fwyaf o bleidleisiau i gynrychioli etholaeth.

Er enghraifft, o dan system etholiadol gyfrannol berffaith, pe bai plaid yn ennill 40% o gyfanswm y pleidleisiau, byddai hefyd yn ennill 40% o'r seddi sydd ar gael.

Yn y DU, defnyddir y Bleidlais Sengl Drosglwyddadwy ar gyfer:

- Etholiadau **Cynulliad Gogledd Iwerddon**; ac
- etholiadau lleol yng **Ngogledd Iwerddon a'r Alban** (a gellir defnyddio'r system ar gyfer etholiadau awdurdodau lleol yng **Nghymru** o Fai 2022 ymlaen, o dan **Ddeddf Llywodraeth Leol ac Etholiadau Cymru 2021**).

Mae'r Panel Arbenigol yn nodi bod ffurfiau o system y Bleidlais Sengl Drosglwyddadwy yn cael eu defnyddio ar gyfer etholiadau rhyngwladol, gan gynnwys yn:

- **Iwerddon**;
- **Malta**; a
- **Senedd Awstralia a rhai o'r seneddau gwladol**.

Sut mae'r bleidlais yn gweithio gyda system y Bleidlais Sengl Drosglwyddadwy?

- Ar ddiwrnod yr etholiad, mae'r pleidleiswyr yn rhestru'r ymgeiswyr (rank the candidates) yn nhrefn eu dewis.
  - Gwnânt hyn drwy rifo'r rhestr o ymgeiswyr ar y papur pleidleisio.
  - Mae'r pleidleiswyr yn rhifo'r ymgeisydd a ffafrir ganddynt fel rhif un, eu hail hoff ymgeisydd fel rhif dau, ac yn y blaen.
-

- Gall pleidleiswyr rifo cymaint neu gyn leied o ymgeiswyr ag y maent yn dymuno. Yn aml, bydd partïon yn cynnig mwy nag un ymgeisydd i sefyll mewn ardal.

Daeth y Panel Arbenigol i'r casgliad mai un bleidlais ddylai fod y nifer leiaf o ddewisiadau ar gyfer pleidlais ddilys ar gyfer etholiadau'r Senedd. Hynny yw, cyhyd â bod y pleidleisiwr wedi rhifo o leiaf un ymgeisydd, byddai'n bleidlais ddilys.

Faint o bleidleisiau sy'n ofynnol i ethol ymgeisydd?

Er mwyn ethol ymgeisydd, mae angen iddo gyrraedd cwota penodol. Gelwir hyn yn **Cwota Droop**. Dyma isafswm y pleidleisiau sydd eu hangen i ymgeisydd gael ei ethol yn system y Bleidlais Sengl Drosglwyddadwy.

Sut mae cwota Droop yn cael ei gyfrif?

Mae'r cwota yn seiliedig ar nifer y pleidleisiau dilys a fwriwyd a nifer y seddi i'w llenwi, sy'n cael ei gyfrif gan ddefnyddio'r fformiwla:

$$\frac{\text{Pleidleisiau Dilys} + 1}{(\text{Seddi} + 1)} = \text{Cwota Droop}$$

Er enghraifft, os oes 1500 o bleidleisiau dilys a thair sedd i'w llenwi, y cwota Droop, o ganlyniad, yw 376.

Sut mae pleidleisiau'n cael eu cyfrif?

Mae gwahanol fathau o systemau Pleidlais Sengl Drosglwyddadwy. Yn dibynnu ar gynllun y system, gellir cyfrif pleidleisiau'r system Bleidlais Sengl Drosglwyddadwy â llaw neu'n electronig. Mae rhai mathau o systemau Pleidlais Sengl Drosglwyddadwy yn rhy gymhleth i'w cyfrif â llaw. Trafodir hyn isod mewn perthynas â'r dewis o **'feganwaith trosglwyddo pleidlais'**.

1. Mae'r pleidleisiau dewis cyntaf (y rhai sydd wedi'u marcio â rhif '1') ar gyfer pob ymgeisydd yn cael eu cyfrif yn gyntaf. Anwybyddir dewisiadau eraill ar hyn o bryd.
2. Caiff unrhyw ymgeisydd sy'n cyrraedd cwota Droop ar ôl y bleidlais gyntaf ei ethol yn awtomatig.
3. Mae pleidleisiau dros ben yr ymgeisydd hwnnw (y pleidleisiau hynny y tu hwnt i gwota Droop) yn cael eu trosglwyddo a'u dosrannu i'r ymgeiswyr anetholedig sy'n weddill ac sydd wedi'u rhestru'n nesaf ar y pleidleisiau hynny.

Gall y broses hon fod yn gymhleth ac fe'i cynhelir yn unol â'r **mecanwaith trosglwyddo pleidlais dewisol** (gweler isod).

4. Os bydd ymgeisydd arall yn cyrraedd cwota Droop yn sgil trosglwyddo pleidleisiau - mae'r ymgeisydd hwnnw'n cael ei ethol a throsglwyddir a dosrennir ei bleidleisiau dros ben cysylltiedig i'r ymgeiswyr anetholedig sy'n weddill.
5. Fodd bynnag, os nad yw ymgeisydd yn cyrraedd y cwota Droop yn sgil trosglwyddo pleidleisiau, caiff yr ymgeisydd â'r nifer isaf o bleidleisiau ei ddiystyru a chaiff ei holl bleidleisiau eu trosglwyddo i'r ymgeiswyr sy'n weddill sydd wedi'u rhestru'n nesaf ar y papurau pleidleisio hynny yn unol â'r mecanwaith trosglwyddo pleidleisiau cymwys.
6. Mae'r broses hon yn parhau nes bod pob sedd wedi'i llenwi.

Mecanwaith trosglwyddo pleidleisiau a dyluniad papurau pleidleisio

---

Mae Pwyllgor Diwygio Etholiadol y Senedd wedi nodi'r fethodoleg ar gyfer trosglwyddo pleidleisiau dros ben rhwng ymgeiswyr a dyluniad y papurau pleidleisio ill dau yn **faterion allweddol** wrth ddylunio system y Bleidlais Sengl Drosglwyddadwy ar gyfer y Senedd.

Mecanwaith trosglwyddo pleidleisiau

Yn ôl adroddiad y Pwyllgor, yn systemau'r Bleidlais Sengl Drosglwyddadwy, mae'r fethodoleg ar gyfer trosglwyddo pleidleisiau dros ben oddi wrth ymgeiswyr wedi'u hethol a'u dileu yn unol ag ail ddewisiadau a dewisiadau dilynol pleidleiswyr yn **gallu effeithio ar y canlyniad etholiadol cyffredinol**.

Nid yw'r fethodoleg trosglwyddo a ddefnyddir yn effeithio ar y ffordd y mae pleidleiswyr yn bwrw eu pleidleisiau, ond mae angen ystyried y fethodoleg wrth ddylunio system y Bleidlais Sengl Drosglwyddadwy oherwydd y cymhlethdod posibl sy'n gysylltiedig â chyfrif pleidleisiau â llaw.

Os caiff pleidleisiau eu cyfrif yn electronig, mae adroddiad y Panel Arbenigol yn argymhell y dylid defnyddio'r dull 'Gregory Cynhwysol wedi'i Bwysoli'. Os nad yw cyfrif electronig yn opsiwn, mae'n argymhell dull 'Gregory Sylfaenol' fel yr opsiwn mwyaf dichonol. Trafodir y ddwy fethodoleg hon ymhellach yn Atodiad G yn **adroddiad y Panel Arbenigol**.

Ni ddaeth y Pwyllgor ar Ddiwygio Etholiadol y Senedd i farn gadarn ar y mecanwaith dewisol ar gyfer trosglwyddo pleidlais ar gyfer etholiadau'r Senedd gan fod Covid-19 wedi effeithio ar yr agwedd hon ar waith y Pwyllgor. Yn hytrach, mae Argymhelliad 5 yn nodi y dylai'r Aelod sy'n gyfrifol am gyflwyno deddfwriaeth i weithredu system y Bleidlais Sengl Drosglwyddadwy sicrhau bod gwybodaeth am ddyluniad technegol manwl a gweithrediad y system etholiadol ar gael i lywio'r gwaith o graffu ar unrhyw Fil ar ddiwygio'r Senedd.

Mae Argymhelliad 6 hefyd yn awgrymu y dylai pwyllgor Senedd perthnasol gynnal gwaith craffu ôl-ddeddfwriaethol yn dilyn yr etholiad cyntaf yn defnyddio system y Bleidlais Sengl Drosglwyddadwy i asesu a oedd y system newydd wedi gweithio yn ôl y bwriad neu a oedd angen diwygiadau.

Dyluniad papurau pleidleisio

Mae nifer o ystyriaethau yn codi yng nghyd-destun dyluniad papurau pleidleisio, megis maint a threfniadaeth y bleidlais, y cyfarwyddiadau i bleidleiswyr a grwpio pleidiau gwleidyddol.

O dan system y Bleidlais Sengl Drosglwyddadwy, **awgrymodd y Panel Arbenigol** y dylid grwpio ymgeiswyr yn ôl y pleidiau gwleidyddol y maent yn sefyll drostynt, y dylid penderfynu ar drefn y pleidiau ar y papur pleidleisio yn ôl lot, ac y dylid ymgynghori ynghylch y cyfarwyddiadau i bleidleiswyr i sicrhau bod pleidleiswyr yn deall y gallant rifo cymaint neu gyn lleied o ymgeiswyr ag y dymunant.

Ni ddaeth y Pwyllgor i farn gadarn ar ddyluniad y papurau pleidleisio gan fod Covid-19 wedi effeithio ar yr agwedd hon ar ei waith.

Y Bleidlais Sengl Drosglwyddadwy - Enghraifft weithiol

Mae Adroddiad y Panel Arbenigol yn cynnwys enghraifft ddamcaniaethol yn dangos sut mae'r Bleidlais Sengl Drosglwyddadwy yn gweithio. Mae'r tabl o'r Adroddiad i'w weld isod gyda sylwebaeth gan Ymchwil y Senedd yn egluro beth sy'n digwydd ar bob cam.

Tabl 1. Adroddiad y Panel Arbenigol (**tudalen 142**): Enghraifft o gyfrif STV damcaniaethol

Ymgeisydd	Y cyfrif cyntaf	Yr ail gyfrif		Y trydydd cyfrif		Y pedwerydd cyfrif	
		Trosglwyddo pleidlais D (etholwydd)		Trosglwyddo pleidlais A (etholwydd)		Trosglwyddo pleidlais C (etholwydd)	
A	225	1	226	-226	0	0	0
B	290	5	295	47	342	12	354
C	262	25	287	150	437	-61	376
D	415	-39	376	0	376	0	376
E	308	8	316	29	345	49	394
Cyfanswm y pleidleisiau dilys	1,500		1,500		1,500		1,500

Nodiadau: mae 1,500 o bleidleisiau dilys a thair sedd. Felly, y cwota Droop yw 376. Mae ymgeiswyr sydd wedi'u hethol yn wyrdd. Mae ymgeiswyr sydd wedi'u dileu yn goch.

Sylwebaeth Ymchwil y Senedd

- Mae'r cwota Droop ar gyfer yr etholiad yn 376 oherwydd bod tair sedd i'w llenwi a 1500 o bleidleisiau dilys wedi'u bwrw.
- Mae ymgeisydd D yn cael ei ethol gyda 415 pleidlais ar ôl y **cyfrif cyntaf** oherwydd ei fod wedi cyrraedd cwota Droop o 376 pleidlais (y nifer leiaf o bleidleisiau y mae'n ofynnol eu cael i ymgeisydd gael ei ethol).
- Roedd gan ymgeisydd D 39 pleidlais dros ben - h.y. pleidleisiau yn fwy na throthwy cwota Droop. Caiff y pleidleisiau dros ben eu trosglwyddo i'r ymgeiswyr sy'n weddill yn unol â Mekanwaith Trosglwyddo Pleidleisiau'r system. Er enghraifft, mae'r tabl yn dangos bod 25 pleidlais yn cael eu dosrannu i Ymgeisydd C.
- Yna, gwneir yr **ail gyfrif**. Ond hyd yn oed o ychwanegu'r pleidleisiau dros ben, nid oes ymgeisydd wedi cyrraedd cwota Droop ar ôl yr ail bleidlais.
- Mae ymgeisydd A sydd â 226 o bleidleisiau yn cael ei ddiystyru o'r gystadleuaeth fel yr ymgeisydd â'r nifer isaf o bleidleisiau.

- Mae holl bleidleisiau Ymgeisydd A yn cael eu trosglwyddo a'u dosrannu i'r ymgeiswyr sy'n weddill sydd wedi'u rhestru'n nesaf ar y papurau pleidleisio hynny fel y nodir gan y Mekanwaith Trosglwyddo Pleidleisiau.
- O'r 226 o bleidleisiau dros ben, mae 150 yn cael eu dosrannu i Ymgeisydd C. Ar y **trydydd cyfrif**, mae hyn yn golygu bod gan ymgeisydd C 437 o bleidleisiau - sy'n cyrraedd cwota Droop.
- Etholir Ymgeisydd C a throsglwyddir ei bleidleisiau dros ben (cyfanswm o 61) i'r ymgeiswyr sy'n weddill.
- O'r 61 pleidlais dros ben, mae 49 yn cael eu dosrannu i Ymgeisydd E. Ar y **pedwerydd cyfrif**, mae gan Ymgeisydd E 394 o bleidleisiau, sy'n cyrraedd cwota Droop. Etholir Ymgeisydd E.

Mae Ymgeisydd B yn cael ei ddiystyru gan mai dim ond tair sedd oedd ar gael, ac ni chyrraeddodd gwota Droop beth bynnag.